

Обставини справи

Заявник є автором книги під назвою «Зміни в етнічному складі населення Ірванської губернії в дев'ятнадцятому і двадцятому століттях», яка була опублікована у 2009 році.

У невизначений день у 2010 році молодіжна громадська організація «Іралі» (далі – Іралі) опублікувала електронну версію книги на вебсайті одного зі своїх проєктів: www.history.az.

У невстановлений день у 2010 році заявнику стало відомо про публікацію його книги на зазначеному вебсайті. В інформації на сайті вказано, що книгу завантажили 417 разів.

У 2010 році Іралі видалила книгу з вебсайту на прохання заявника.

3 серпня 2010 року заявник подав цивільний позов до Сабаїльського районного суду проти Іралі. Посилаючись, серед іншого, на статті 14, 15, 30, 31 і 45 Закону про авторське право і суміжні права (далі – Закон про авторське право), заявник скаржився на те, що Іралі відтворила цифрову версію його книги й опублікувала її на своєму вебсайті без його дозволу або виплати йому роялті. Він вимагав 50 067 азербайджанських манатів (приблизно 47 460 євро на час подій) як відшкодування матеріальної шкоди та 28 800 манатів (приблизно 27 300 євро на час подій) як компенсацію моральної шкоди.

13 жовтня 2010 року Сабаїльський районний суд, постановивши, що книга заявника була опублікована Іралі на її веб-сайті, відхилив його позови, здебільшого посилаючись на вступний абзац статті 18.1 Закону про авторське право, який передбачав випадки законного репрографічного відтворення твору в обсязі, необхідному для конкретної мети, без згоди автора або виплати авторської винагороди за умови зазначення імені автора, твір якого використано, джерела, а також за відсутності корисливого наміру тощо. Щоправда, вказана стаття стосувалася відтворення творів бібліотеками, архівами та навчальними закладами. Суд також постановив, що книгу було видалено з вебсайту на прохання заявника і що заявник не довів, що він зазнав матеріальної чи моральної шкоди.

Подані в подальшому апеляційна та касаційна скарги заявника не мали успіху.

Верховний суд, відхиляючи касаційну скаргу заявника, на додаток до аргументації, наданої судами нижчих інстанцій, також зазначив, посилаючись на статтю 15.3 Закону про авторське право, що, опублікувавши свою книгу та зробивши її примірники доступними для продажу, заявник скористався своїм правом на оприлюднення своєї роботи.

Оцінка Суду

ЄСПЛ повторив, що захист прав інтелектуальної власності, включно із захистом авторських прав, підпадає під дію статті 1 Першого протоколу до

Конвенції. У цій справі заявник був автором книги й користувався захистом авторського права відповідно до національного законодавства. Цей факт ніколи не оскаржувався національними судами. Отже, заявник мав «майно» в значенні статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Суд зазначив, що відтворення книги заявника та її публікація в інтернеті без його згоди вплинули на його право на мирне володіння своїм майном. Спир у цій справі був між приватними сторонами. У зв'язку із цим Суд нагадав, що держава має позитивне зобов'язання вживати необхідних заходів для захисту права власності, особливо якщо є прямий зв'язок між заходами, яких заявник міг би законно очікувати від влади, та його ефективним володінням, навіть у справах, що стосуються судових процесів між приватними сторонами.

Це позитивне зобов'язання має на меті забезпечити в правовій системі належний захист законом права власності й надання відповідних засобів правового захисту, за допомогою яких потерпіла сторона може шукати захист своїх прав, у тому числі у відповідних випадках вимагаючи відшкодування збитків щодо будь-якої завданої їй шкоди.

Тому необхідні заходи можуть бути профілактичними або виправними. Що стосується можливих превентивних заходів, то поле розсуду, яке надається законодавчому органу при здійсненні соціальної та економічної політики, є широким, особливо в ситуації, коли держава має враховувати конкуруючі приватні інтереси. Щодо заходів правового захисту держави зобов'язані забезпечувати судові процедури, які пропонують необхідні процесуальні гарантії і дають змогу національним судам і трибуналам ефективно та справедливо вирішувати будь-які спори між приватними особами.

Суд зауважив, що заявник не стверджував, що права авторів не були достатньо захищені азербайджанським законодавством, він говорив про те, що застосування судами чинного законодавства в його справі було незаконним і свавільним. Згідно з національним законодавством, за загальним правилом, для використання твору вимагався дозвіл автора та сплата йому гонорару. Проте національні суди виправдовували дії відповідача, переважно посилаючись на кілька статей Закону про авторське право, які передбачали винятки із загального правила, згідно з яким для відтворення потрібен дозвіл автора. Проте заявник стверджував, що жоден із винятків не застосовувався до обставин його справи. Суд зазначив таке.

Стаття 17.1 Закону про авторське право передбачала, що відтворення законно опублікованого твору фізичною особою в одному примірнику дозволяється без згоди автора або виплати авторської винагороди виключно для особистих цілей. Однак відповідач у цій справі був юридичною особою і, як впливає з матеріалів справи, не використовував книгу заявника для «виключно особистих цілей», а зробив її доступною в інтернеті для необмеженої кількості читачів. Крім того, згідно зі статтею 17.2 Закону про авторське право згадане положення не поширюється на відтворення книг у повному обсязі. Національні суди на жодній стадії провадження не встановили, що книгу заявника не було відтворено повністю.

Відповідно до статті 18 Закону про авторське право бібліотекам, архівам і навчальним закладам було дозволено відтворювати твори без дозволу в окремих випадках. Заявник у своїх скаргах до національних судів стверджував, що відповідач не належав до жодної із цих категорій. Незважаючи на те, що Верховний суд прямо не роз'яснив цей аргумент, він зазначив, що книга заявника була опублікована в бібліотечному розділі вебсайту відповідача і що метою було надати інформацію про історію Азербайджану. Також Суд зауважив, що хоча відсутність будь-якої комерційної мети була актуальною для застосування статті 18 Закону про авторське право, це був не єдиний елемент, який слід було взяти до уваги. Навіть якщо припустити, що онлайн-послуги, які пропонує відповідач, можуть розглядатися як такі, що охоплюються поняттям «бібліотеки», оскільки будь-яке подібне тлумачення відповідного положення є обов'язком національних судів, вони не згадали, який конкретний випадок, передбачений Законом про авторське право, може виправдати відтворення книги заявника без його дозволу.

На думку Суду, враховуючи, що відповідач опублікував книгу заявника у вільному доступі в інтернеті, а отже практично для всесвітньої аудиторії, а не для відвідувачів будівлі бібліотеки, від судів вимагалось детальне обґрунтування, щоб виправдати застосування статті 18 до справи заявника.

Щодо статті 15.3 Закону про авторське право, на яку посилався Верховний суд, ЄСПЛ зауважив, що це положення стосувалося правила вичерпання права на розповсюдження. Як впливає з формулювання цього положення та Узгодженої заяви щодо статті 6 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятого Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року, це правило стосувалося законно опублікованих і зафіксованих копій творів, які були введені в обіг шляхом продажу як матеріальні об'єкти. Як зрозуміло з фактів цієї справи, хоча заявник опублікував свою книгу, а фізичні копії були доступні на книжковому ринку, ніщо не свідчить про те, що він коли-небудь дозволяв її відтворення та оприлюднення в цифровій формі. Верховний суд не пояснив, чому він вважав це положення актуальним для обставин цієї справи, коли спір стосувався не розповсюдження законно опублікованих примірників книги заявника, а її відтворення в новій цифровій формі та онлайн-публікації без його згоди.

Підсумовуючи, ЄСПЛ вважав, що національні суди не надали аргументів, які підтверджують, що положення Закону про авторське право, на які вони посилалися, можуть становити правові підстави для цієї ситуації. Отже, держава-відповідач не виконала свого позитивного зобов'язання за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції щодо захисту інтелектуальної власності, зокрема шляхом ефективних заходів правового захисту.

Відповідно, мало місце порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 1 вересня 2022 року й набуло статусу остаточного 1 грудня 2022 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.